

ТЬЮТОРСЬКИЙ СУПРОВІД ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ-СУДНОВОДІВ

Олена Тітова

доктор педагогічних наук, професор, завідувач лабораторії науково-методичного супроводу підготовки фахівців у коледжах і технікумах Інституту професійної освіти Національної академії педагогічних наук України, <http://orcid.org/0000-0002-6081-1812>, e-mail: olena.titova2310@gmail.com

Реферат:

Актуальність дослідження зумовлюється тим, що у сучасному суспільстві одним із основних шляхів забезпечення сталого розвитку суспільства у контексті ознак екологічної кризи пріоритетним виступає формування екологічної компетентності, включення факторів екологічної безпеки до контексту професійної підготовки та становлення майбутніх фахівців.

Мета: виявлення й обґрунтування найвагоміших аспектів тьюторського супроводу формування екологічної компетентності майбутніх фахівців-судноводіїв.

Методи: теоретичні методи системного аналізу філософської, психолого-педагогічної літератури – з метою розкриття основних положень досліджуваної проблеми; аналіз актуальних дисертаційних досліджень, узагальнення та систематизація – для формулювання власних поглядів на проблему формування екологічної компетентності майбутніх фахівців судноводіїв.

Результати: проаналізовано різні аспекти поняття тьюторського супроводу формування екологічної компетентності майбутніх фахівців судноводіїв; визначено інноваційні продуктивні умови та засоби здійснення екологічної освіти у вищій школі; охарактеризовано тьюторський супровід, який дає змогу студенту виступати в ролі ініціативного суб'єкта, що виконує особистісно значущу діяльність, спрямовану на осмислене вирішення екологічних проблем та покращення стану навколишнього середовища; визначено принципи тьюторської форми взаємодії викладача та студента, сутність позиції тьютора та тьюторського супроводу процесу формування екологічної компетентності майбутніх фахівців-судноводіїв; висвітлено ефективні форми тьюторства (підтримка, супровід, фасилітація) та обґрунтовано форми, технології і ключові аспекти тьюторського супроводу формування екологічної компетентності майбутніх фахівців морського транспорту.

Висновки. Перспективність використання тьюторства обумовлена можливістю реалізації персональної стратегії освіти та варіативністю застосування різних ресурсів соціокультурного середовища з опорою на власний потенціал студента та змістовні аспекти основної діяльності. Наявна екологічна ситуація визначає необхідність розумного та відповідального ставлення до навколишнього середовища. Від рівня зрілості екологічного мислення фахівців, що забезпечують всі сфери життєдіяльності, залежить успішність природоохоронної та природоперетворюючої активності. Формування високих рівнів екологічної компетентності є основою розвитку громадянськості і патріотизму і потребує пошуку ефективних підходів, форм і методів. Тьюторський супровід у рамках формування екологічної компетентності майбутніх фахівців-судноводіїв дозволяє створити оптимальні умови для актуалізації й розвитку відповідального та ініціативного ставлення до проблем збереження і покращення стану довкілля через особливий акцент на прояві активності та ініціативності під час професійної діяльності щодо вирішення екологічних проблем та охорони навколишнього середовища, складання та реалізації персональної траєкторії професійного розвитку здобувача освіти, розвитку соціокультурного, комунікативного, лідерського, морального потенціалу майбутнього фахівця, що дозволить студенту на основі досвіду вирішення екологічних завдань сформуванню власну екологічну модель поведінки та ефективно здійснювати професійну діяльність.

Ключові слова: персональна траєкторія професійного розвитку, тьютор, тьюторство, фасилітація, майбутні судноводії, екологічна освіта.

Вступ. Сьогодні людство переживає епоху найсильнішого загострення взаємин з навколишнім середовищем, час посилення кількості та масштабів проявів несприятливих природних і техногенно обумовлених явищ, коли кожен повинен мати основні знання з екологічно раціональної життєдіяльності та вміння прогнозувати загрози, що насуваються, з боку навколишнього середовища хоча б у найближчій перспективі. Трансляція подібних знань, розвиток умінь та навичок передбачаються в рамках екологічної освіти. Екологічну освіту слід розглядати як частину загальноосвітньої підготовки здобувачів освіти; метою екологічної освіти є формування екологічної культури. В останнє десятиліття питання охорони навколишнього середовища перетворилися на найважливіші проблеми, що вимагають від людства їх вирішення. Результати спеціальних досліджень, виконаних вченими різних країн, показали, що необачне використання природних ресурсів, необмежене скидання відходів, зокрема у моря та річки, створили небезпеку незворотних процесів у біосфері, тобто загрозу життю людини.

Розробка природних ресурсів океану, освоєння континентального шельфу, інтенсивний розвиток судноплавства та видобутку морепродуктів завдають істотних збитків довкіллю. В останнє десятиліття у зв'язку з прискореними темпами науково-технічного прогресу дедалі чіткіше почали виявлятися ознаки екологічної кризи антропогенного походження, що характеризується неконтрольованим використанням природних ресурсів. Забруднення Світового океану набуло загрозливих масштабів (Кунах, & Жуков, 2021).

Професійна екологічна підготовка фахівців морських професій, у тому числі і майбутніх судноводіїв – багатоаспектний процес, що включає формування наукової системи знань у галузі взаємодії природи та суспільства, у сфері природоохоронної міжнародної законодавчої бази, виховання гуманістичного світовідчуття особистості, формування екологічних переконань. Це важливо, оскільки судноводії мають значний вплив на навколишнє середовище через експлуатацію суден та використання морських ресурсів. Фахівці морських напрямів України здійснюють професійну діяльність у різних країнах та на різних континентах, у зв'язку з чим значної актуальності набуває вдосконалення їхньої професійної екологічної підготовки (Simanjuntak, 2023).

Джерела. Під час вивчення результатів наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених, виконаних з проблеми формування екологічної компетентності, було виявлено, що загальні питаннями теорії та практики екологічної освіти переймалися вчені: Г. Галієва, О. Герасимчук, О. Гуренкова, Н. Куриленко, О. Литвинова, Л. Лук'янова, Л. Титаренко, Н. Олійник, Н. Пустовіт, І. Сяська, Л. Чопенко, А. Чочмен (A. Churchman), Л. Стег (L. Steg), М. Зінт (M. Zint) та інші. Різноманітні аспекти екологічної компетентності майбутніх спеціалістів морської галузі вивчали М. Бабишена, В. Волошин, В. Добровольська, А. Гузь, О. Гуренкова, В. Істомін, С. Левківський, В. Позднякова, А. Сваричевська, Т. Харченко, В. Шмаков, А. Яцик, М. Сіман'ютак (M. Simanjuntak) та інші.

У наявному дослідженні ми спиралися на висновок А. Сваричевської (2018) про те, що «цілісне розв'язання задачі формування екологічної компетентності майбутнього судноводія вимагає комплексного підходу. Крім того, для ефективного формування екологічної компетентності судноводіїв необхідно враховувати такі фактори, як використання сучасних методів навчання і виховання, які сприяють розвитку екологічної свідомості та мотивації судноводіїв до екологічно безпечної діяльності та забезпечення доступності освітніх програм для всіх судноводіїв, незалежно від їхнього віку, досвіду та рівня освіти».

Отже, питання, пов'язані з виявленням специфіки професійної екологічної підготовки у закладах освіти морського спрямування у контексті компетентнісного підходу, а також методи та форми ефективної екологічної підготовки потребують подальшого ґрунтовного вивчення.

Аналіз наукової літератури та освітньої практики показав, що створити сприятливі умови для формування екологічної компетентності майбутніх фахівців дозволяє організація тьюторського супроводу (Дем'яненко, 2008; Ситник, & Дегтярьова, 2020). С. Журкіна, О. Комар, Д. Ситник, Р. Шаран, Дж. Бейлі (G. Bailey), Дж. Кітчєнз (J. Kitchens), Ч. Нетсон (Ch. Natson), Е. Хейз (E. Haas) та інші дослідники зауважують на перспективності тьюторства, що обумовлено можливістю реалізації персональної стратегії освіти та варіативністю застосування різних ресурсів соціокультурного середовища з опорою на власний потенціал студента та змістовні аспекти основної діяльності.

Мета дослідження: виявлення й обґрунтування найвагоміших аспектів тьюторського

супроводу формування екологічної компетентності майбутніх фахівців судноводіїв.

Методи. Для вирішення завдань дослідження використовувалися: теоретичні методи системного аналізу філософської, психолого-педагогічної літератури – з метою розкриття основних положень досліджуваної проблеми; аналіз актуальних дисертаційних досліджень, узагальнення та систематизація – для формулювання власних поглядів на проблему формування екологічної компетентності майбутніх фахівців судноводіїв.

Результати й обговорення. Серед різноманітних проблем, що виникли перед людством в останні десятиліття, особливу значущість набула глобальна екологічна криза. Продуктивним підходом до вирішення екологічних проблем сучасного суспільства є підхід, заснований на формуванні нового типу взаємовідносин людини та природи. Масштабність та реалістичність ризиків настання глобальної економічної кризи аналізують необхідність урахування «екологічності» всіх галузей діяльності людини без винятку.

Екологічна освіта, націлена на формування у людей ціннісних установок, що дають змогу усвідомлювати різнобічну значимість природи та її оточення, розвиток екологічного світогляду, екологічної культури та мислення, заснованого на принципах особистої відповідальності за долю довкілля, є одним із основних шляхів забезпечення сталого розвитку суспільства. Необхідність зміни способу мислення та поведінки за рахунок якісної освіти на користь сталого розвитку для всіх, незалежно від соціальних умов, завдяки використанню нових підходів до навчання, розвитку та виховання глобальної громадянськості є основною ідеєю у документах Організації Об'єднаних Націй (ООН) та United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO / ЮНЕСКО), таких як Стратегія ЄЕК ООН для освіти на користь сталого розвитку.

На наш погляд, для реалізації цього завдання пріоритетним виступає здійснення роботи з формування екологічної компетентності, включення факторів екологічної безпеки до контексту професійної підготовки та становлення майбутніх фахівців. Визначаючи структуру професійної підготовки фахівця дослідники визначають провідний напрямок, метою якого є всебічний розвиток особистості студента, який прагне зростання та подальшого збагачення власного освітнього потенціалу.

Аналізуючи зміст традиційної підготовки майбутніх офіцерів цивільного морського флоту, вчені Л. Лук'янова та О. Гуренкова зазначають, що відбувається певне відокремлення моряків від природного середовища, що проявляється у досягненні важливих технічних інновацій без урахування їх впливу на природні системи, як соціальних, економічних так і екологічних, без націленості на зменшення ризиків небажаних втручань у них технічних систем (7 Лук'янова, & Гуренкова, 2008, с. 24). Екологічна освіта – це безперервний процес навчання, виховання та розвитку особистості, спрямований на формування системи наукових та практичних знань і умінь, а також ціннісних орієнтацій, поведінки та діяльності. У систему екологічної освіти закладено такі принципи: гуманізм, науковість, інтеграція, безперервність, систематичність та взаємопов'язаність розкриття глобальних, регіональних та локальних аспектів екології.

Вивчення екологічних аспектів допоможе майбутнім судноводіям усвідомлювати вплив своєї діяльності та дасть змогу ухвалювати рішення, спрямовані на зменшення негативних екологічних наслідків. Викладання сталих морських практик і методів є ще одним важливим компонентом морської освіти. Курсанти повинні навчитися керувати суднами екологічно відповідально, мінімізувати викиди та ефективно реагувати на екологічні інциденти (Сваричевська, 2018).

Екологічна освіта виконує такі педагогічні функції:

- сприяє становленню та розвитку єдиної картини світу у свідомості здобувачів освіти;
- є суттєвим компонентом гуманізації всієї освіти;
- формує загальнонавчальні та загальнолюдські вміння прогнозувати свою діяльність та діяльність інших людей;
- розширює можливості морального виховання у процесі навчання.

Екологічна компетентність є особистісним утворенням, яке має суто культурне походження. Тобто екологічно компетентна людина виділяється тим, що знає, вміє, розуміє, цінує природу, піклується про неї тощо через те, що є носієм екологічної культури, яка у свою чергу будується і виявляється у специфічному світогляді та стереотипах поведінки. Екологізація освіти означає формування нового світорозуміння та новий підхід до діяльності, заснований на формуванні ноосферно-гуманітарних та екологічних цінностей.

Формування екологічної компетентності майбутніх фахівців має бути цілісним процесом та включати такі аспекти: закріплення екологічних знань; розвиток умінь, спрямованих на збереження та захист природного світу; набуття конкретного досвіду участі у здійсненні екологічної діяльності; становлення екологічно спрямованих особистісних аспектів.

Важливою умовою продуктивного формування екологічної компетентності є безперервність здійснення роботи у цьому напрямі, оскільки аналіз освітньої практики показує певну етапність розвитку усвідомленого та відповідального ставлення до навколишньої дійсності. Специфікою університетського етапу екологічної освіти особистості виступає зв'язок із теоретико-прикладними аспектами професійної підготовки та узгодженість із змістовими характеристиками майбутньої професійної діяльності (Гуренкова, 2009; Герасимчук, 2015).

З погляду психологів ставлення до довкілля формується у процесі взаємодії емоційної інтелектуальної та вольової сфер психіки людини. Отже, реалізація завдань екологічної освіти потребує перегляду не лише змісту освіти, а й форм та методів навчання. Необхідно віддавати перевагу таким методам, формам та методичним прийомам навчання, які будуть:

- стимулювати студентів до постійного поповнення знань про навколишнє середовище (ділові або сюжетно-рольові ігри, конференції, бєсїди, дослідження та виступи студентів);

- сприяти розвитку творчого мислення, уміння передбачати наслідки природотворчої діяльності людини через методи, що забезпечують формування інтелектуальних умінь: аналіз, синтез, порівняння, встановлення причинно-наслідкових зв'язків; а також традиційні методи: бєсїди, спостереження, досвід, лабораторна робота з переважанням евристичної пізнавальної діяльності здобувачів освіти);

- забезпечувати розвиток дослідницьких навичок, умінь, вчити ухвалювати екологічно доцільні рішення та набувати нових знань;

- залучати студентів до практичної діяльності щодо вирішення проблем навколишнього середовища місцевого та регіонального значення (виявлення рідкісних та зникаючих видів, захист природи від руйнувань, визначення факторів ризику в районах проживання, популяризація екологічних знань).

На наш погляд, ефективним є використання у процесі формування екологічної компетентності фасилітаційного підходу до навчання

(англ. *facilitate* – сприяти), коли викладач не виступає єдиним джерелом знань, але бере на себе роль провідника, порадирика; методу кейс-стаді (англ. *casestudy*) або ситуаційного аналізу (метод випадків, ситуаційний метод); дискусії, обговорення у парах та групах, а також методів стимулювання творчої активності (мозковий штурм, дерево рішень, морфологічний аналіз, діалогічне навчання, особливо у проблемно-пошуковому діалозі). Таким чином, ключовим у формуванні екологічної компетентності має стати не тільки оновлення змісту, а й оновлення технологій навчання.

Розвиваючи ідею про організацію екологічної та професійної освіти з опорою на використання активних та практико-орієнтованих засобів та технологій навчання, звернімося до аналізу тьюторського супроводу, який дозволяє підготувати студента до ініціативи, пов'язаної з осмисленим вирішенням проблем екології та покращенням стану навколишнього середовища.

Тьютор (англ. *tutor* і лат. *tueor*), означає репетитор, вихователь, керівник групи студентів, педагог-наставник, помічник, адвокат студента тощо (Балла, 2006, с. 578). Тьюторство є особливою формою педагогічної та психолого-соціальної діяльності, яка в контексті формування екологічної компетентності майбутніх фахівців-судноводіїв може набувати таких ефективних форм:

- тьюторство як вид підтримки, пріоритетно спрямованої на становлення суб'єктності здобувача освіти, розвиток здатності до прояву активності та ініціативності під час професійної діяльності щодо вирішення екологічних проблем та охорони навколишнього середовища;

- тьюторство як супровід процесу формування екологічної компетентності шляхом складання та реалізації персональної траєкторії розвитку студента та виконання спільної діяльності викладача і студента (освітньої, екологічної, науково-дослідної, проектної тощо);

- тьюторство як фасилітація, тобто, сприяння особистісному та професійному зростанню майбутнього фахівця-судноводія, розвитку його соціокультурного, комунікативного, лідерського, морального потенціалу (Дем'яненко, 2008, Комар, (2013), Ситник, & Дегтярьова, 2020 та ін.).

Узагальнюючи, зазначимо, що гармонійне поєднання вищезгаданих форм тьюторства в рамках формування екологічної компетентності дозволяє максимально повно організувати сприяння та допомогу майбутнім фахівцям-судноводіям не лише в інформаційно-теоретичному

аспекті, а й забезпечує їхній особистісний розвиток як активних суб'єктів еколого-орієнтованого самонавчання, становлення та самореалізації. Як відомо, супровід процесу формування екологічної компетентності, є одним із видів педагогічної діяльності, що передбачає встановлення спільних та розвивальних взаємовідносин між суб'єктами освітнього процесу. На сучасному етапі розвитку екологічної освіти тьюторський супровід поступово входить до системи професійного навчання та розглядається як її важливий ресурсний компонент.

У загальноприйнятому вигляді під «тьюторством» розуміють педагогічну позицію викладача, яка включає супровід особистісно орієнтованого навчання майбутнього спеціаліста та спільне з ним складання персонального плану розвитку та індивідуальної освітньої програми. Важливо розуміти, що тьюторська форма взаємодії викладача та студента будується на основі принципів партнерства, діалогу та рівноправності (Дем'яненко, 2008; Комар, 2013).

Важливою умовою ефективного супроводу тьютора є відкритість освітнього та соціокультурного простору, в рамках яких здійснюється формування екологічної компетентності. Розширення поля ймовірностей та ресурсів розвивального середовища здобувача освіти трансформується у розкриття можливостей повноцінної самореалізації внутрішнього творчого потенціалу його особистості під час розроблення та практичного виконання персональної траєкторії професійного розвитку (Комар, 2013).

Під час формування екологічної компетентності майбутніх фахівців-судноводіїв тьюторський супровід реалізується у таких формах: індивідуальна тьюторська консультація, групова тьюторська консультація, тьюторіал, тренінг. Серед методів тьюторського супроводу відзначимо такі: практико-орієнтований, проблемне навчання, метод проєктів, психо-діагностичні, активне навчання, аналіз та самоаналіз тощо. Тьюторський супровід здійснюється на основі використання сучасних інтерактивних форм і технологій: проєктних, роботи з портфоліо, групового та індивідуального консультування, тренінгових, інформаційних тощо.

Одним із засобів тьюторського супроводу є індивідуальна освітня програма. Індивідуальна освітня програма – механізм індивідуалізації освіти, що дозволяє здобувачу освіти реалізувати свої наміри, уявлення про результат навчання та засоби його досягнення, що фіксують

різні стратегії руху до мети. Являє собою програму освітньо-виховної діяльності, спрямованої на особистісний і професійний розвиток. Розробляється та реалізується тьюторантом (здобувачем освіти) на основі особистісних, пізнавальних, професійних інтересів, потреб та запитів. Така програма складається з урахуванням індивідуальних здібностей та потреб кожного конкретного здобувача освіти. Традиційно така програма складається із 4 етапів:

На *діагностико-мотиваційному етапі* відбувається перша зустріч тьютора та тьюторанта. Тьютор намагається з'ясувати освітні мотиви та інтереси студента, рівень його знань, умінь та навичок, його мотивацію, а також умови, які можуть сприяти процесу навчання, або, навпаки, ускладнювати його. На цьому етапі може починатися формування портфоліо тьюторанта. В іншому випадку, якщо у тьюторанта вже є портфоліо, тьютор і тьюторант можуть аналізувати наявні в портфоліо матеріали. Тьютор на даному етапі фіксує важливу інформацію, проводить необхідну самостійну діагностику та рефлексію.

На *етапі проєктування* тьютор самостійно, або разом з тьюторантом, починає складати індивідуальну освітню програму. У цю програму можуть вноситися зміни, корективи в ході індивідуальних консультацій, а також самостійної роботи тьютора. У програмі тьютору та тьюторанту важливо сформулювати, насамперед, цілі та завдання екологічного навчання, які ляжуть в основу індивідуальної освітньої програми формування екологічної компетентності майбутнього фахівця-судноводія. Підчас здійснення цього етапу тьютору важливо підтримати самостійність, активність та прагнення тьюторанта побудувати власну траєкторію навчання (Комар, 2013).

На *реалізаційному етапі* відбувається безпосереднє виконання тих дій, що передбачено спроектованою індивідуальною освітньою програмою. На цьому етапі також може відбуватися коригування програми відповідно до інтересів та потреб, а також відповідно до умов навчання та різноманітних факторів, які можуть вплинути на реалізацію програми.

На *аналітичному етапі* відбувається рефлексія тьюторанта (за допомогою тьютора) шляху, який було пройдено, а також результатів, що було досягнуто на даному етапі (Комар, 2013). Цей етап є ключовим, саме він сприяє розвитку адекватної самооцінки, уміння аналізу-

вати результати своєї діяльності, зрозуміти значущість актуальність виконаної роботи щодо особистісного та професійного розвитку. Цей етап також демонструє професіоналізм тьютора, виявляє можливі труднощі та моменти, на які варто звернути особливу увагу (Дем'яненко, 2008). Наприкінці цього етапу дуже важливо визначити перспективи подальшого формування екологічної компетентності, зокрема, самонавчання, саморозвитку та самовдосконалення тьюторанта.

Велике значення під час реалізації тьюторського супроводу при формуванні екологічної компетентності майбутніх фахівців-судноводіїв має педагогічний потенціал позааудиторної та виховної роботи у контексті проведення форумів, дискусій, конференцій, круглих столів, ігор (ділові, рольові), консультацій (індивідуальні, групові), тренінгів, воркшопів, практикумів, семінарів (вебінарів), тьюторіалів тощо.

Ключовими аспектами тьюторського супроводу у рамках формування екологічної компетентності майбутніх фахівців-судноводіїв є такі характеристики педагогічного процесу:

- системність та варіативність, що забезпечуються за рахунок широкого спектру різних видів навчальної та позанавчальної діяльності, яку виконує здобувач а також використання інноваційних освітніх ресурсів;

- пріоритетність природовідповідності освітнього процесу та екологізація навчальних дисциплін, що вивчаються;

- персоналізований підхід, орієнтація на розкриття внутрішнього потенціалу студентів, практичну реалізацію їхньої ініціативності, креативності тощо на основі вивчення освітніх потреб, інтересів, цілей, цінностей, індивідуально-особистісних особливостей, здібностей та з урахуванням сформованого в них досвіду та освітнього рівня;

- забезпечення входження та встановлення міжособистісно значущих партнерських відносин та взаємодій на основі діалогу, співробітництва та співтворчості;

- демократичність, яка виявляється у свободі вибору та можливості тьюторанта відмовитися від тьюторського супроводу або змінити тьютора;

- концентрація на складанні та реалізації майбутнім фахівцем еколого-орієнтованої персональної траєкторії професійного розвитку.

На наш погляд основою тьюторства в контексті екологічної освіти є ідея щодо свободи вибору та самостійності студентів, в рамках якої

вони можуть вибирати різні траєкторії професійного розвитку, що сприяє більш повному розкриттю їхнього особистісного потенціалу.

Ефективність формування екологічної компетентності у зазначених умовах обумовлюється відкритістю супроводу тьютора. Іншими словами, студент самостійно (але не безконтрольно) на основі наявних потреб та здібностей проектує траєкторію власного особистісного та професійного розвитку; тьютор здійснює загальну підтримку та сприяє спільному пошуку цілей і способів формування екологічної компетентності майбутнього судноводія. Спілкування має недирижуваний, партнерський характер (Ситник, & Дегтярьова, 2020). Слід також зазначити, що тьюторський супровід повинен здійснюватися безперервно і динамічно, тобто реалізовуватися на всіх етапах професійної підготовки з урахуванням наявних зовнішніх умов та обставин.

Висновки. Наявна екологічна ситуація визначає необхідність розумного та відповідального ставлення до навколишнього середовища. Водночас від рівня зрілості екологічного мислення фахівців, що забезпечують всі сфери життєдіяльності залежить успішність природоохоронної та природоперетворюючої активності. Формування високих рівнів екологічної компетентності є основою розвитку громадянськості і патріотизму, отже потребує пошуку ефективних підходів, форм і методів. Тьюторський супровід у рамках формування екологічної компетентності майбутніх фахівців-судноводіїв дозволяє створити оптимальні умови для актуалізації й розвитку відповідального та ініціативного ставлення до проблем збереження і покращення стану довкілля через особливий акцент на прояві активності та ініціативності під час професійної діяльності щодо вирішення екологічних проблем та охорони навколишнього середовища, складання та реалізації персональної траєкторії професійного розвитку здобувача освіти, розвитку соціокультурного, комунікативного, лідерського, морального потенціалу майбутнього фахівця. Все це дозволить студенту на основі досвіду вирішення екологічних завдань сформуванню власну екологічну модель поведінки та ефективно здійснювати професійну діяльність.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у відборі ефективних форм та методів формування екологічної компетентності майбутніх фахівців-судноводіїв, а також у розробленні відповідного методичного забезпечення.

Список посилань:

- Кунах, О.М., & Жуков, О.В. (2021). *Соціальна екологія: навчально-методичний посібник*. Дніпро: типографія «АРБУЗ».
- Simanjuntak, M.B. (2023). Enhancing Environmental Awareness and Sustainable Communication Skills in Maritime Education. *BIO Web of Conferences*, 79. DOI: 01002. 10.1051/bioconf/20237901002.8.
- Сваричевська, А.П. (2018). *Формування екологічної компетентності майбутніх офіцерів цивільного флоту засобами інтерактивних технологій: автореферат*. Кандидат наук. Хмельницький: Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія.
- Дем'яненко, Н.М. (2008). Тьюторство – технологія супроводу особистісно-професійного розвитку студентів. *Історико-педагогічні студії: наук. Часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. 2, 106-116.
- Ситник, Д., & Дегтярьова, Н. (2020). Тьюторство та особливості його реалізації у ЗВО. *Освіта. Інноватика. Практика*. 7(1), 48–57.
- Герасимчук, О.Л. (2015). *Формування екологічної компетентності майбутніх гірничих інженерів у процесі професійної підготовки: автореферат*. Кандидат наук. Житомир: Житомирський державний університет імені Івана Франка.
- Лук'янова, Л.Б., & Гуренкова, О.В. (2008). *Екологічна компетентність майбутніх фахівців: навч.-метод. посіб.* Київ-Ніжин: ПП Лисенко.
- Гуренкова, О.В. (2009). *Формування екологічної компетентності майбутніх фахівців водного транспорту в умовах кредитно-модульної системи навчання: автореферат*. Кандидат наук. Київ:, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України.
- Балла, М.І. (2006). *Новий англо-український словник: понад 140 000 слів та словосполучень*. Київ: Чумацький Шлях.
- Комар, О.С. (2013). Тьюторський супровід розвитку дорослих учнів в умовах відкритого освітнього простору. *Педагогічні науки, теорія, історія, інноваційні технології*, 3(29), 311-317.

Переклад і транслітерація

- Kunakh, O.M., & Zhukov, O.V. (2021). *Sotsialna ekolohiia: navchalno-metodychnyi posibnyk [Social ecology: Educational and methodological manual]*: Dnipro: «ARBUZ», [in Ukrainian].
- Simanjuntak, M.B. (2023). Enhancing Environmental Awareness and Sustainable Communication Skills in Maritime Education. *BIO Web of Conferences*, 79. DOI: 01002. 10.1051/bioconf/20237901002.8, [in English].
- Svarychevska, A.P. (2018). *Formuvannia ekolohichnoi kompetentnosti maibutnikh ofitseriv tsyvilnoho flotu zasobamy interaktyvnykh tekhnolohii: avtoreferat. Kandidat nauk. [Formation of environmental competence of future officers of the civil fleet by means of interactive technologies: Abstract. Candidate of science]*. Khmelnytskyi humanitarian and pedagogical academy, Khmelnytskyi, [in Ukrainian].
- Demianenko, N.M. (2008). Tiutorstvo – tekhnolohiia suprovodu osobystisno-profesiinoho rozvytku studentiv. *Istoryko-pedahohichni studii: nauk. Chasopys NPU imeni M.P. Drahomanova*. [Tutoring is a technology for supporting the personal and professional development of students. Historical and pedagogical studies: science. The magazine of the NPU named after M.P. Drahomanova]. 2, 106-116, [in Ukrainian].
- Sytnyk, D., & Dehtiarova, N. (2020). Tiutorstvo ta osoblyvosti yoho realizatsii u ZVO. *Osvita. Innovatyka. Praktyka*. [Tutoring and features of its implementation in higher education institutions. *Education. Innovation. Practice*]. 7(1), 48–57. <https://www.oip-journal.org/index.php/oip/article/view/22>, [in Ukrainian].
- Lukianova, L.B., & Hurenkova, O.V. (2008). *Ekolohichna kompetentnist maibutnikh fakhivtsiv: navch.-metod. posib. [Environmental competence of future specialists: Educational and methodological manual]*. Kyiv – Nizhyn: PP Lysenko, [in Ukrainian].
- Herasymchuk, O.L. (2015). *Formuvannia ekolohichnoi kompetentnosti maibutnikh hirnychykh inzheneriv u protsesi profesiinoy pidhotovky: avtoreferat. Kandidat nauk. [Formation of environmental competence of future mining engineers in the process of professional training: Abstract. Candidate of science]*. Zhytomyrskyi derzhavnyi universytet imeni Ivana Franka. Zhytomyr, [in Ukrainian].
- Hurenkova, O.V. (2009). *Formuvannia ekolohichnoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv vodnoho transportu v umovakh kredytno-modulnoi systemy navchannia: avtoreferat. Kandidat nauk. [Formation of*

environmental competence of future water transport specialists in the conditions of the credit-module system of training: Abstract. Candidate of science]. APN Ukrainy, In-t ped. osvity i osvity doroslykh. Kyiv, [in Ukrainian].

Balla, M.I. (2006). *Novyi anhlo-ukrainskyi slovnyk : ponad 140 000 sliv ta slovospoluchen. [New English-Ukrainian dictionary: more than 140,000 words and phrases]*, 3rd ed. Kyiv: Chumatskyi Shliakh, [in Ukrainian].

Komar, O.S. (2013). Tiutorskyi suprovid rozvytku doroslykh uchniv v umovakh vidkrytoho osvitnoho prostoru. *Pedahohichni nauky, teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii. [Tutor support for the development of adult students in the conditions of an open educational space. Pedagogical sciences, theory, history, innovative technologies]*. Sumy: Vyd-vo Sum DPU im. A.C. Makarenka. 3(29), 311-317, [in Ukrainian].

DOI: <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2024.28.80-88>

TUTORIAL SUPPORT FOR THE DEVELOPMENT OF ENVIRONMENTAL COMPETENCE OF FUTURE SPECIALISTS IN SHIP NAVIGATION

Olena Titova

Doctor of pedagogical sciences, professor, head of the laboratory for scientific and methodological support of specialist training in colleges and technical schools, Institute of vocational education of the National academy of pedagogical sciences of Ukraine, <http://orcid.org/0000-0002-6081-1812>, e-mail: olena.titova2310@gmail.com

Abstract

The relevance of the study is determined by the fact that in modern society, one of the main ways to ensure sustainable development of society in the context of signs of environmental crisis is the formation of environmental competence, the inclusion of environmental safety factors in the context of professional training and formation of future specialists.

The aim of the study is to identify and substantiate the most important aspects of tutor support for the formation of environmental competence of future specialists in ship navigation.

Methods: theoretical methods of systematic analysis of philosophical, psychological and pedagogical literature to reveal the main provisions of the problem under study; analysis of current dissertation research; generalization and systematization to formulate own views on the problem of forming the environmental competence of future specialists in ship navigation.

Results: various aspects of the concept of tutor support for the formation of environmental competence of future specialists in navigation are analyzed. The peculiarity of the study is the identification of innovative productive conditions and means of environmental education in higher education. Based on the idea of the need to organize purposeful environmental and vocational education, based on the use of active, practice-oriented teaching tools and technologies, the tutoring support is characterized, which allows the student to act as an initiative subject performing personally meaningful activities aimed at meaningful solution of ecological problems and improvement of the environment. The principles of the tutor form of interaction between teacher and student, the essence of the tutor's position and tutor support in the process of forming the environmental competence of future specialists in ship navigation are determined. Support, accompaniment, and facilitation are considered as effective forms of tutoring. Explaining the importance of openness of the educational and socio-cultural space within which the formation of environmental competence is carried out, the forms and technologies, as well as key aspects of tutoring support for the formation of environmental competence of future maritime transport specialists are listed.

Conclusions: the prospects of using tutoring are due to the possibility of implementing a personal education strategy and the variability of using various resources of the socio-cultural environment based on the student's own potential and the content aspects of the main activity. The current ecological situation determines the need for a reasonable and responsible attitude to the environment. At the same time, the success of environmental protection and nature-transforming activities depends on the level of maturity of ecological thinking of specialists providing all spheres of life. The formation of high levels of environmental competence is the basis for the development of citizenship and patriotism, and therefore requires the search for effective approaches, forms and methods. Tutoring support in the framework of the formation of environmental competence of future maritime professionals allows to create optimal conditions

for the actualization and development of a responsible and proactive attitude to the problems of preserving and improving the environment through a special emphasis on the manifestation of activity and initiative during professional activities to solve environmental problems and environmental protection, drawing up and implementing a personal trajectory of professional development of the student, development of the socio-cultural, communicative, leadership, and moral potential of the future specialist, which will allow the student to form his or her own environmental behavior model and effectively carry out professional activities based on the experience of solving environmental problems.

Keywords: *personal trajectory of professional development, tutor, tutoring, facilitation, future shipmasters, environmental education.*

Стаття надійшла до редакції: 15 Лютого 2024

Прийнято до друку: 29 Квітня 2024